

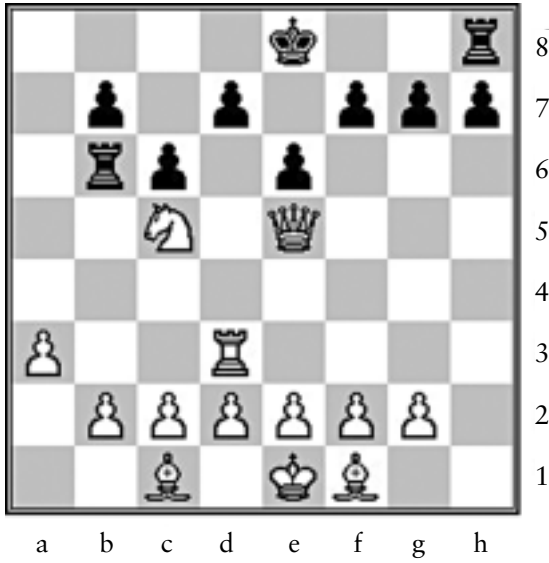
Satranç Köşesi

Kıvanç Çefle* / ceflek@istanbul.edu.tr

Retrograd Analiz

Aşağıdaki soru Bengt Giobel tarafından 1943'te kurulmuş ve Tidskrift för Shack dergisinde yayımlanmıştır.

Soru: Aşağıdaki pozisyonda iki hamlede mat matematiksel olarak mümkün müdür?

Hamle beyazda ve beyaz iki hamlede mat edecek... Pozisyona bir oyunun devamı gibi bakacak ve daha önce oynanmış bütün hamlelerin kurallara uygun olduğunu varsayacağız.

Beyazın tek şansının önce 1. K × d7 oynamak, arkasından 2. Vb8 ile mat etmek olduğu çok belli. Ama bu, ancak siyah rok hakkını kaybetmişse mümkün olabilir, çünkü siyah rok yapabilirse 1... 0-0 ile iki hamlede matı önler. Demek ki siyahın rok yapma hakkını kaybettiğini kanıtlamalıyız.

Teorem. Ancak siyah rok yapma hakkını kaybetmişse yukardaki pozisyona erişilebilir.

Kanıt: Siyahların rok yapma hakkının hâlâ olduğunu, yani siyah şahla h8'deki siyah kalenin bu

ana kadar yerinden kıvıldamadığını varsayıp bir çelişki elde edeceğiz. Kanıtımız birkaç aşamadan oluşacak.

1. e5'te duran beyaz vezir oyunun başlangıcındaki vezir olamaz, bir piyonun terfiyle oluşmuş bir vezir olmalı. Belli ki 'orijinal' vezir hiç gün ışığı görmeden başlangıç karesi olan d1'de esir alınmış.

2. Ancak h2 piyonu vezire terfi etmiş olabilir.

3. h2 piyonu a7'den geçerek vezir çıkmış olmaz çünkü bir piyon h2'den a7'ye gidemez. Demek ki h2 piyonu ya c7'den ya da e7'den geçerek vezire çıkmış olabilir.

4. h2 piyonunun e7'den geçerek vezir çıktığını varsayalım. Bu piyon e7'den sonra e8'e gitmiş olmaz çünkü e8'de hiç yerinden kıvıldamamış olan siyah şah var. Eğer h2 piyonu d8 ya da f8'den vezir çıkmış olsaydı, o zaman siyah şah çekerdi ve ya siyah şah ya da h8'deki kale mecburen yeni oluşmuş beyaz veziri yerdı ve biz de şu anda e5'te duran bir beyaz vezir göremezdik.

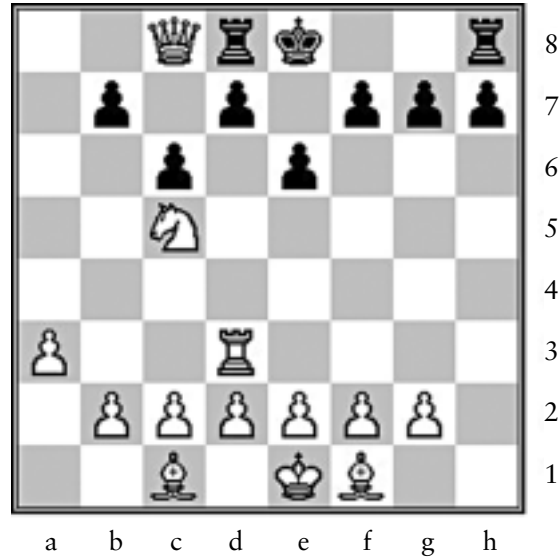
5. Demek ki h2 piyonu c7'den geçerek vezir çıkmıştır. h2'den c7'ye gelmek için, beyaz piyon sola doğru beş çapraz adım atmış olmalı: h2-g3-f4-e5-d6-c7. Bu da ancak taş yiyerek olabilir. Siyahların altı taşı eksik (bir piyon, iki at, iki fil ve bir vezir). Ama h2'den c7'ye sürekli siyah kareler üzerinde seyahat eden h2 piyonu siyahların beyaz kareler üzerinde seyahat eden c8 filini almış olamaz. Demek ki h2 piyonu h2'den c7'ye giderken siyahların iki atını, iki filini ve a7 piyonunu almış olmalı.

(Hemen akla şu soru geliyor: Siyahların h2 piyonu beyazların a7 piyonunu nasıl almış olabilir? h2 piyonu a7 piyonunun kendisini alamaz elbette, karşılaşmalarına imkân yok. a7 piyonu beyaz atlardan birini alarak a sütunundan b sütununa geçmiş olmalı ve daha sonra beyazların başlangıçta a1'de bulunan kalesini b3-a2 hamlesiyle almış olmalı. Daha sonra da h2 piyonuna yem olabilmek için vezire ya da ata dönüşmüş olmalı.)

* Tıp doktoru.

6. Alacak başka taş kalmadığından, h2 piyonu vezire dönüşmek için c7'den sonra c8'e çıkmıştır. (Demek ki siyahların c8'deki fili beyaz at ya da beyaz vezir tarafından daha önce alınmış.)

7. Şimdi h2 piyonu vezire dönüşmüş olarak c8'de. Ama beyazlar siyahlara şah çekmiş olamaz çünkü siyah şahın yerinden oynamadığını varsayıyoruz. Demek ki c7-c8(V) hamlesinden hemen önce d8'de ya siyah kale ya da beyaz at var. Ama beyaz at olamaz. Şu nedenden: Beyaz at o anda d8'de olsaydı daha sonra oradan çıkıp şu anda bulunduğu c5'e gelmeliydi, ki bu da ancak c6 ve e6'nın boş olmasıyla mümkün olabilir. Ama h2 piyonunun vezir çıkmasına olanak tanınması için c7 piyonu zaten c6'ya gelmiş. Yani c6 dolu. f8'deki filin, h2 piyonu tarafından yenilebilmek için yuvasından çıkması gerektiğinden e7-e6 hamlesi o zamana kadar yapılmış olmalı. Demek ki d8 karesinde beyaz at değil siyah kale vardır. Yandaki şekilde c7-c8(V) hamlesinden hemen sonraki varsayımsal pozisyon görünüyor. Ama dikkat, bu aşamada beyaz at ve siyah kale gösterildikleri yerde olmayabilirler.

8. Dolayısıyla beyazın c7-c8(V) hamlesinden hemen sonra siyahın oynamış olabileceği yalnızca iki taş vardır: şah ya da h8 kalesi. Bu iki hamle de siyahlara rok hakkını kaybettirir. □

Dolayısıyla 1. ... 0-0 kural dışıdır. Beyaz Kxd7 ve Vb8 ile iki hamlede mat eder. ♣

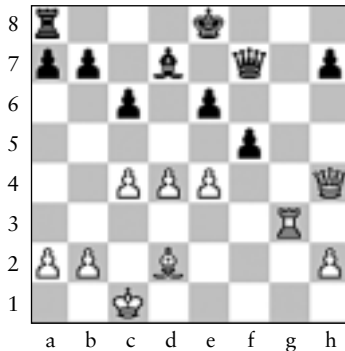
Retrograd Analiz Sorusu

Karl Fabel, Fairy Chess Review, 1939

Soru: Sıra beyazlarda. Beyazlar rok yapabilir mi? Yanıtlarınızı 30 Nisan 2006 tarihine kadar ceflek@istanbul.edu.tr adresine yollayın.

En İyi Hamle

MD-2005-III-1. Botvinnik - P. Sharov, Ragozin 1927.

Soru: Sıra beyazlarda. En iyi hamleyi bulun.

Yanıt: Fb4!

Analiz: Kolay!

En İyi Hamle

MD-2005-III-2. Botvinnik - P. Sharov, Leningrad 1928.

Soru: Sıra beyazlarda. En iyi hamleyi bulun.

Yanıt: Af6+.

Analiz. Siyahların g8 piyonu açmazda, atı alamaz. Siyah vezir de atı alamaz yoksa c7'deki kale ve ardından bir piyon gider. Şg8-h8 olasılığında ise Ae8 hamlesi hem mat tehdidi veriyor hem de kaleyi tehdit ediyor; dolayısıyla vezir atı almak zorunda. O zaman da beyaz vezir kaleyi alır, daha sonra da a7 piyonunu. Bu hamle beyazlara oyunu kazandırır.